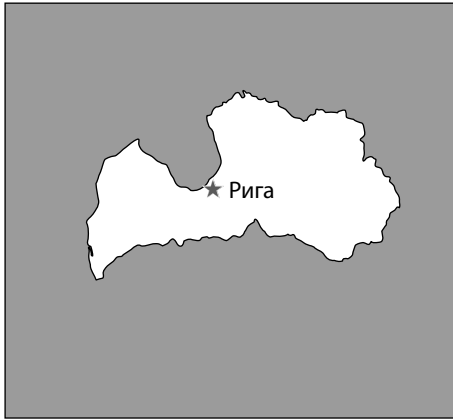

ЛАТВІЯ

Сучасна назва держави: Латвійська Республіка (*латв.* Latvijas Republika), Латвія (*латв.* Latvija).

Перша згадка про народ/країну в писемних джерелах. У Новгородському першому літописі Старшого ізводу (Синодальний список, найдавніша частина, 1234–1260) під 1200 р. вперше згадується назва країни «Лотиґола» (Латґалія): «Того ж року іде Незділа Пьхціниць на Луки воєводою; іде з Лук з малою дружиною в Лотиґолу». «Лътьґола» (латґали) згадуються також на початку «Повісті минулих літ» (редакція 1116 р., за Лаврентіївським списком 1377 р.) у переліку народів.

У «Хроніці Лівонії», написаній Генріхом Латвійським у 1225–1227 рр. під 1206 р. вперше згадується ім'я «летти» або «летігалли» (Lethi, Letten), а також назва їхньої країни «Летігаллія». Надалі ці назви згадуються неодноразово, наприклад, під 1207 р., коли ризький єпископ, «пославши своїх гінців по всій Лівонії і Летігаллії, які вже приєднались до християнства». В інших місцях Хроніки назва країни згадується також у формі «Леттія», як під 1209 р., коли єпископ Альберт, «зібравши військо з усіх областей Лівонії і Леттії... пішов вгору по Двіні до

Кукейносу», або під 1211 р., коли він же у Римі «отримав привілей на поділ Лівонії і Леттії».

У Лівонській римованій хроніці, складеній у кінці XIII ст., під 1279 р. описаний історичний прапор леттів: «9219. Из Вендена в Ригу спешили 9220. Сто мужей, как мне сообщили... 9224. А флаг этого отряда был красным. 9225. С белой полосой, как это в обычае 9226. У венденцев. Это знаки различия 9227. Из замка Венден, воистину так: 9228. На их знамени такие цвета. 9229. Тот замок в земле леттов или латгалов... 9233. Таков был флаг леттов. И гордо несли 9234. Они это знамя родимой земли».

Створення держави. У X–XI ст. в Курземі, Земґалі та Латґалі існували самостійні князівства місцевих племен. Латвійська держава утворилась 1918 р., після розпаду Російської імперії, й була відновлена у 1990–1991 рр., під час розпаду СРСР.

Незалежність Латвійської Республіки була проголошена 18.11.1918 р., відновлення незалежності проголошено 04.05.1990 р.

Історичні назви держави: Ризьке архієпископство (1201–1562, до 1255 р. – єпископство); Орден мечоносців (1202–1237); Курляндське єпископство (1234–1559); Лівон-

ський орден (1237–1561); Лівонська конфедерація (1435–1561); Лівонське (Інфлянтське) герцогство (1561–1621, до 1569 р. – васал ВКЛ, з 1569 р. – Речі Посполитої); Герцогство Курляндії та Семигалії (1561–1795); Республіка Ісколата у складі Радянської Росії (1917–1918); Герцогство Курляндії та Семигалії, васал Германської імперії (1918); Об'єднане Балтійське герцогство в унії з Королівством Пруссія (1918); Латвійська Соціалістична Радянська Республіка (1918–1920); Латвійська Республіка (1918–1940); Латвійська Радянська Соціалістична Республіка у складі СРСР (1940–1991); Латвійська Республіка (з 1991).

Площа: 64589 км², що складає 10,7% території України.

Населення: 1 млн 948 тис. осіб (на 01.03.2017, Центральне статистичне бюро Латвії).

Очікувана тривалість життя при народженні: 74,7 р. (чоловіки – 69,7, жінки – 79,3) (2015, Центральне статистичне бюро Латвії).

Етнічний склад населення: латвійці (латиші) – 61,8%, росіяни – 25,6%, білоруси – 3,4%, українці – 2,3%, поляки – 2,1%, литовці – 1,2% (на 27.05.2016, Центральне статистичне бюро Латвії).

Чисельність українців: 44,6 тис. осіб (на 27.05.2016, Центральне статистичне бюро Латвії).

Столиця: Рига – 698 тис. осіб. **Найбільші міста:** Даугавпілс – 96,7 тис. осіб; Лієпая – 78,7 тис. осіб; Єлгава – 61,9 тис. осіб; Юрмала – 57,6 тис. осіб; Вентспілс – 40,2 тис. осіб (на 01.01.2015, Центральне статистичне бюро Латвії).

Державна мова: латвійська (латиська). Вперше формально отримала офіційний статус (поряд з німецькою та російською мовами) 04.01.1918 р. у Республіці Ісколата. Вперше латвійська була визнана державною мовою Латвійської Республіки у 1935 р. Відновлення статусу латвійської мови як державної відбулось 06.10.1988 р. постановою Верховної Ради Латвійської РСР, а потім і законом від 05.05.1989 р.

У 1999 р. мовою корінного населення було визнано лівську мову. З 01.05.2004 р. латвійська – одна з офіційних мов ЄС.

Найстарішим текстом латвійською мовою є переклад молитви «Отче наш» Миколи Гісберта 1507 р. Перша друкована книга, що містила латвійський текст, була видана в 1525 р. («Німецька меса»), але вона не збереглась. Найдавніша друкована книга латвійською мовою, що дійшла до нашого часу, є надрукований у Вільнюсі 1585 р. католицький катехізис Петра Канізія.

Релігійний склад населення: лютерани – 34,2%, католики – 24,1%, православні – 17,8%, старообрядці – 1,6%, інші християнські конфесії – 1,2%, інші конфесії та нерелігійні – 21,1% (2011, перепис).

Державний устрій: республіка. **Глава держави:** президент. **Глава уряду:** президент-міністр.

Вищий законодавчий орган: Сейм (Саейма) – однопалатний парламент, з 1993 р. У 1940–1993 рр. діяла Верховна Рада Латвійської РСР, 1934–1922 рр. – Сейм Латвії, 1922–1920 рр. – Установчі збори, 1920–1918 рр. – Народна рада.

У 1419–1562 рр. діяв Ландтаг Лівонії, куди обиралися представники від лицарів, церкви та міст. Пізніше існували ландтаги Ліфляндії та Курляндії як станові дворянські земельні збори.

Діюча Конституція: прийнята 15.02.1922 р., набула чинності 07.11.1922 р. Дія цієї конституції була відновлена 06.07.1993 р. Діє з правками і доповненнями 1994, 1997, 1998, 2002, 2003, 2004, 2006, 2007, 2010, 2013, 2014, 2016 рр.

Статус у відносинах з ЄС: член ЄС з 01.05.2004 р.; член Шенгенської зони з 21.12.2007 р.; член Єврозони з 01.01.2014 р.

Статус в інших провідних міжнародних організаціях, союзах: член ООН (з 1991); член ОБСЄ (з 1991); країна-засновник Балтійської асамблеї (1991); країна-засновник Ради

країн Балтійського моря (1992); член Ради Європи (з 1995); член СОТ (з 1999); член НАТО (з 2004); член ОЕСР (з 2016).

Розмір ВВП на душу населення (в поточних цінах) у 2016 р., за даними Євростату, склав 12800 євро (24 місце в EU-28); за даними МВФ – 14060 дол. США (52 місце в світі); за даними Світового банку – 14118 дол. США (47 місце в світі).

КОРОТКА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ

Перші поселення на нинішній території Латвії з'явилися близько IX тис. років до н. е., коли кліматичні умови стали прийнятними для проживання людини. В епоху Неоліту, у III–II тис. до н. е. сюди з півночі та північного сходу переселяються представники угро-фінських племен, предки лівів, фінів та естонців. Приблизно у той же час на узбережжя Балтійського моря з півдня та південного заходу прийшли індоєвропейці – предки балтів. Вони, крім полювання та рибальства, займалися скотарством і землеробством, користувалися виробами з бронзи, будували укріплення, мали патріархальний лад. Територія сучасної Латвії стала контактною зоною угро-фінських та індоєвропейських (балтських) племен.

З часом балти розділилися на різні племена. Основою формування латвійської нації були курші, земґали, латґали і сели. Поряд з ними жили ліви, племена угро-фінського походження. Населення цих територій жило досить ізольовано і знаходилося на периферії тогочасних історичних шляхів, лише з VI ст. зазнає поодиноких нападів вікінгів.

Ситуація змінюється в IX–XI ст., коли територія Латвії по річці Даугаві стає частиною торгового шляху «з варяг у греки». У цей час з одного боку землі куршів, лівів та земґалів почали зазнавати набігів данів і шведів, а з іншого – латґали з XI ст. були обкладені даниною з боку руських князівств. Балтські пле-

мена відповідали своїми нападами на землі вікінгів та русів.

У X–XI ст. на території сучасної Латвії в областях Курземе, Земґале та Латґале виникають невеликі самостійні князівства, що були ранньодержавними утвореннями місцевих племен.

У кінці XII ст. в Східній Балтії з'являється нова сила – німці. Спочатку це були німецькі купці та місіонери, за ними прийшли лицарі-хрестоносці. Головна їх мета полягала у християнізації місцевого населення та колонізації цих земель. Першим німецьким місіонером був Майнгард фон Зеґеберзький, який прибув у землі лівів близько 1180 р. Він будує в Ікшіле, в нижній течії Даугави, кам'яний замок і церкву, а 1186 р. засновує Ікшільське єпископство.

Ключову роль у підкоренні латвійських земель відіграв бременець Альберт фон Букстевден (*латв.* Buksthevdens, *нім.* Vuxthoeven), призначений єпископом Лівонії (1199–1229). У 1201 р. в гирлі р. Даугава він засновує місто Ригу, куди переносить центр католицького єпископства з Ікшіле, та перетворює його на плацдарм для подальшої експансії в регіоні. 1202 р. у Ризі з метою поширення, утвердження й захисту християнства в Лівонії було створено орден «Братів лицарської служби Христа» (Орден мечоносців). Вважався підпорядкованим Ризькому єпископству і повинен був збройним шляхом розширювати територію, підконтрольну Католицькій церкві. 1207 р. були остаточно підкорені ліви, 1214 р. – латґали. У 1229 р. хрестоносці вперше вторглися на землі куршів.

На захоплених землях будували замки, що слугували опорними пунктами для колонізації краю. Орден ворогував як з місцевими племенами, так і з данцями, литовцями, новгородцями і псковичами. 22.09.1236 р. Орден мечоносців зазнав розгромної поразки

від об'єднаного війська жемайтів та земгалів у битві при Сауле. Через поразку мечоносці змушені були об'єднатися із Тевтонським орденом (12.05.1237), перетворившись у Лівонське ландмейстерство Тевтонського ордену, більш відоме як Лівонський орден.

Спроби німецьких хрестоносців об'єднати свої землі в Пруссії та Лівонії зазнали поразки – у 1260 р. відбулася битва біля озера Дурбе, в якій військо жемайтів, куршів та естів розбило об'єднане військо Тевтонського ордену та його Лівонського ландмейстерства.

В результаті постійних війн латвійські племена не змогли об'єднатися і понесли величезні втрати населення, потрапили у залежність від німецьких орденських лицарів та католицьких єпископів. Опір куршів був остаточно придушений хрестоносцями у 1267 р. 1281 р. хрестоносці захоплюють головний замок земгалів Тервете. У свою чергу земгали у 1279 та 1287 рр. здійснюють походи на Ригу. Боротьба латвійських племен за незалежність завершилась у 1290 р., коли, не маючи сил протистояти німцям, захисники останнього вільного земгальського замку Сідрабе залишають свої землі й відходять у Литву. Релігійна активність по наверненню до християнства язичників за 100 років постійних війн привела до того, що ліви та латвійські племена прийняли християнство, і католицькому духовенству разом з орденськими лицарями залишалось урядування на підконтрольних землях.

Лівонський орден та Ризьке архієпископство у XIII–XV ст. суперничали між собою за вплив у Лівонії та Ризі. Крім того, м. Рига, яке з 1282 р. стало членом Ганзейського союзу, виступало окремою політичною силою.

Поразка Тевтонського ордену разом з лівонськими лицарями у Грюнвальдській битві 1410 р. від об'єднаних сил Королівства Польського та ВКЛ привела до фактичної само-

стійності Лівонського ландмейстерства від Тевтонського ордену. В Лівонії поступово встановився режим правління п'яти духовних князівств (Лівонський орден, Ризьке архієпископство, Курляндське, Дерптське та Езель-Вікське єпископства), які для регулювання відносин у регіоні створили у 1419 р. Ландтаґ – перший представницький орган лівонських лицарів, чотирьох єпископств та патриціату ганзейських міст.

Лівонський орден хотів беззаперечного лідерства в регіоні і постійно брав участь як у всіх конфліктах в Лівонії, так і у війнах своїх сусідів. Зокрема, лівонці виступили союзниками великого князя Литовського і Руського Свідригайла, який у 30-х роках XV ст. виступив проти литовсько-польської унії. У битві під Вількомиром 01.09.1435 р. литовсько-польське військо Сігізмунда розгромило русько-лівонське військо Свідригайла. У битві загинула вся верхівка Ордену на чолі з магістром Франком фон Керскорфом і багато простих лицарів. Лівонські єпископства скористалися з цього і закріпили перерозподіл впливу, 04.12.1435 р. у Валці була підписана угода про створення Лівонської конфедерації. Ландтаґ перетворився на представницький орган конфедерації, а її керівником – за посадою – став ландмайстер (магістр) Лівонського ордену.

З 1494 р. на території Ризького архієпископства утверджується кріпосне право, селяни перестають бути вільними людьми. До середини XVI ст. кріпосне право поступово було введене й на інших лівонських землях.

У XVI ст. на території сучасної Латвії проживало близько 400 тис. осіб. Латвійське і німецьке населення розділяли соціальний і політичний бар'єри: німці були священиками, поміщиками, купцями, ремісниками, латвійці – селянами; у містах латвійці могли займатися лише підсобними роботами, їх не приймали у гільдії, вони не могли купувати нерухомість.

У 1520 р. Лівонський орден фактично отримує незалежність від Тевтонського, але на становище в регіоні це мало незначний вплив, оскільки в XVI ст. відбувається лютеранська реформація Церкви, і вплив католицизму різко знижується. 1524 р. виникає перша латвійська лютеранська парафія, богослужіння в якій ведеться латвійською мовою, а 1525 р. у Ризі було оголошено свободу віросповідання. В 1554 р. Ландтаг Лівонії офіційно проголошує свободу віросповідання. Реформація дуже послаблює Лівонський орден та владу єпископів. Роздробленій Лівонії все важче було протистояти сусіднім централізованим державам.

Всю ситуацію в регіоні змінює Лівонська війна (1558–1583), яку розпочав московський цар Іван IV Грозний. Лівонська конфедерація звертається за допомогою до Польсько-Литовської держави. Вже перший етап війни показує, що лівонці не в змозі самостійно протистояти будь-якому ворогу. В 1561 р. Конфедерація підписує Віленську унію, відповідно до якої лівонські церковні та орденські землі секуляризуються, а на їх теренах утворюються два світських протекторати Королівства Польща та ВКЛ (з 1569 р. – Речі Посполитої) – Лівонське (Інфлянтське) герцогство та Герцогство Курляндія і Семигалія. Готтгард фон Кеттлер, останній магистр Лівонського ордену (1559–1561), в 1561 р. переходить на лютеранство й проголошується спадковим герцогом Курляндії і Семигалії (1561–1587). Рига протягом 1561–1581 рр. мала статус вільного міста, поки не увійшла до складу Речі Посполитої. 1588 р. у Ризі була відкрита перша на території Латвії друкарня, а 1622 р. почав діяти перший міський водопровід.

Польсько-шведські війни 1600–1629 рр. завершилися для Латвії поділом Лівонського герцогства на шведську та польську частини. Ригу шведські війська зайняли у 1621 р. Шведська Лівонія як шведське заморське во-

лодіння існувала у 1629–1721 рр. У ході російсько-шведської війни 1656–1658 рр. російські війська тримали Ригу в облозі (1656), але не змогли її взяти, й відступили. Шведське керування частиною Лівонії було досить сприятливе до латвійців, німецькі поміщики вважалися орендаторами своїх маєтків, і хоча селяни не були особисто вільні, їхні права захищали закони і різні регламенти. Крім того, шведи відкривали школи для селянських дітей, німецький пастор Ернест Глюк у 1685–1694 рр. переклав Біблію латвійською мовою (опублікована 1694 р. у Ризі). Під час Північної війни російські війська у 1710 р. після тривалої облоги займають Ригу та інші території Шведської Лівонії, яка за Ніштадтським миром відійшла до Росії.

Польська частина Лівонії у формі Інфлянтського воєводства (1620–1772) перебувала у складі Речі Посполитої до анексії Російською імперією за першим поділом Польщі. Польща на підконтрольній частині Лівонії проводила активну і масштабну політику колонізації та окатоличення.

У герцогстві Курляндія та Семигалія, 80 % населення якого складали латвійці і ліві, герцог не володів сильною владою (обмежена «Курляндськими статутами» 1617 р.), а з XVII ст. був зобов'язаний виконувати і рішення Курляндського Ландтагу, місцеві барони та поміщики були повними господарями у своїх володіннях. Хоча латвійці і залишалися безправною частиною населення, проте зусиллями німецьких пасторів Георга Манцеля та Кристофора Фюрекера було закладено основи латвійської літературної мови. Найвідомішими роботами Г. Менцеля є «Латвійський катехізис» (1631), перший німецько-латвійський словник «Lettus» (1638), «Довгоочікуваний збірник латиських проповідей» (1654). Пастор Готгард Стендер (1714–1796) став основоположником латвійської світської літератури.

В Елґаві у 1773 р. було засновано академічну гімназію для латвійських дітей – Академію Петріна, найстаріший ВНЗ Латвії.

Володіючи потужним торговельним флотом, Курляндія навіть заснувала колонії на о. Тобаґо (Нова Курляндія) у Карібському морі (1654–1659, 1660–1689) та о. Джеймс на р. Ґамбія в Західній Африці (1651–1661).

У складі Російської імперії на території Шведської Лівонії була створена Ризька губернія (1721–1783), потім Ризьке намісництво (1783–1796), після поділів Речі Посполитої до Ризьких земель було приєднано частину Польської Інфлянтії і створено Ліфляндську губернію (1796–1918). Латґалія була приєднана до Російської імперії після першого поділу Польщі (1772) й увійшла до складу: Псковської губ. (1772–1777), Полоцького намісництва (1777–1796), Білоруської (1796–1802) та Вітебської губерній (1802–1918).

Герцогство Курляндія та Семиґалія було приєднане до Російської імперії у 1795 р. й перетворене на Курляндську губернію (1796–1918). Таким чином наприкінці XVIII ст. Російська імперія повністю включила до свого складу землі, на яких проживали латвійці.

Курляндська та Ліфляндська губернії, будучи частиною Прибалтійського (Остзейського) краю, мали досить широкі автономні права. Німецьке дворянство зберегло тут свої права і привілеї, зокрема ландтаґи з правом голосу у вирішенні важливих місцевих питань, зберігався статус німецької мови. Через ряд селянських заворушень у 1802 р. царська влада прийняла селянський закон 1804 р., що став важливим кроком на шляху до відміни кріпосництва. А в результаті Російсько-французької війни 1812 р., щоб задобрити населення краю, кріпосне право було відмінено в Курляндії 1817 р., а 1819 р. – в Ліфляндії. Селяни отримали особисту свободу, створювалися органи селянського самоуправління, але пан-

щина залишалася, оскільки більшість земель була у власності поміщиків.

Натомість у Латґалії, що була частиною Вітебської губ., ніякої автономії не було, російська влада здійснювала тут політику русифікації населення та сприяння переходу лютеран і католиків до православ'я. Кріпосне право тут було відмінено лише в 1861 р.

Промисловий розвиток і рання, у порівнянні з іншими частинами імперії, відміна кріпосного права активізували громадсько-політичне життя у Латвії. У XIX ст. в середовищі латвійської інтелігенції зароджується націоналізм, який бачив загрозу існуванню латвійської культури з боку остзейських німців та російської влади.

Латвійський національний рух отримав назву младолатиський, – почалася «епоха народного пробудження» (1850–1880-ті). Основними ідеологами руху були публіцисти Криш'яніс Валдемарс, Каспарс Бієзбардіс, поет Юріс Алунанс, Криш'яніс Баронс тощо. Младолатиші виступали за побудову демократичного національного суспільства, де у латвійців буде право брати участь у вирішенні своєї долі, побудову національної держави вони не розглядали навіть як мрію. Натомість багато сил вкладали в освіту та просвітництво. У 1868 р. виникло перше латвійське національне товариство – Ризька латвійська асоціація. 1873 р. пройшло перше загальне свято пісні латвійців. Младолатиші підтримали ревізію і скасування привілеїв остзейських німців, сподіваючись, що можливості латвійців зростуть, але помилилися, адже зменшення впливу німців було замінено у 80-х рр. XIX ст. політикою русифікації краю. 1885 р. судочинство у Ліфляндській губ. було переведене з німецької на російську мову, у 1888 р. те саме було зроблено й в усіх державних установах.

У кінці 80-х рр. XIX ст. у Латвії виникає ідейно-політичний рух «Нова течія», який активно

пропагував громадські права та парламентаризм, ідеї соціалізму та марксизму. Соціал-демократична «Нова течія» – була першим рухом, у якому масово брали участь жінки, які виступали за жіночу емансипацію. Союз латвійських соціал-демократів став першою партією, що висунула гасло відновлення латвійської державності, натомість ЛСДРП не надавала вагомого значення національному питанню.

Революція 1905 р. пройшла у Латвії під гаслами створення латвійського самоврядування, надання прав латвійській мові і культурі, відміни економічних, соціальних і політичних прав балтійських німців, повалення самодержавства, встановлення демократичного правопорядку. Розстріл у Ризі військами демонстрації латвійських робітників і студентів 13.02.1905 р. запустив революцію у Латвії, організаційним ядром якої стали соціал-демократи. У 1905 р. в Латвії, в основному в сільських регіонах, відбулось понад тисячу збройних сутичок. У результаті придушення виступів понад 3 тис. революціонерів було вбито, 10 тис. заарештовано, 5 тис. емігрували за кордон. Після революції відносини між балтійським німцями і латвійцями були серйозно зіпсовані. До 1908 р. на території Латвії зберігався військовий стан, посилювались заходи з русифікації краю.

За даними перепису 1897 р., населення Латвії досягло чисельності в 1,93 млн чол., із них 1,31 млн (68%) були латвійцями. Важливим фактором розвитку стало постійне промислове зростання у Латвії, яка, становлячи всього 1,5% населення Російської імперії, виробляла 5,5% її валового промислового продукту (1900). Домінуючими напрямками були металообробна, машинобудівна і хімічна промисловість. У 1913 р. на порти Латвії припадало 24% об'єму зовнішньої торгівлі Російської імперії (на Ризький порт – 17%). У Латвії ви-

пускали високого класу залізничні і трамвайні вагони, парові машини, двигуни внутрішнього згорання, електромотори, дизелі, с/г машини, літаки, автомобілі, пароплави, буксири тощо. На 1913 р. у Латвії працювало 790 промислових підприємств, три чверті виробленої продукції яких призначались для зовнішнього попиту.

Водночас у Латвії нараховувалась величезна кількість безземельних селян-латвійців – 600 тис. Поміщиками (20 тис.) були в основному балтійські німці, поляки, росіяни, ополячені балтійські німці. Латвійські селяни об'єднувались у сільськогосподарські товариства, яких на 1914 р. нараховувалось 860, що дозволило підняти конкурентоздатність селянських господарств на фоні поміщицьких маєтків.

Під час Першої світової війни територія Латвії стала ареною бойових дій. У 1915 р. – Курляндія (Курземе), у 1917 р. – Рига та частина Лівонії (Відземе), а в 1918 р. вся територія Латвії була окупована німцями. Більше половини території Латвії постраждало від бойових дій, частково або повністю було зруйновано 24% будівель. Блокування портів німецьким флотом призвело до повної зупинки торгівлі, а евакуація понад 500 підприємств у 1915 р., коли вивезли 30 тис. вагонів з обладнанням, практично позбавила Латвію промисловості. Населення також евакуювалося, або просто тікало від війни – близько 800 тис. біженців з Латвії перебували в інших частинах Російської імперії.

Сам початок війни був сприйнятий латвійцями з великим ентузіазмом, вони вбачали в ній можливість позбутися німецького впливу. Латвійці із задоволенням ішли на російську військову службу. Мобілізувалося 120–140 тис. чоловік, які були мотивовані і дисципліновані, адже воювали поблизу власної домівки. В 1915 р. російська влада розпочала форму-

вати національні підрозділи – батальйони латиських стрільців. У 1916 р. в латиських стрілецьких полках нараховувалось 40 тис. чол.

Окуповані німецькою армією землі Литви, Курляндії та Західної Білорусі були об'єднані в територію Ober Ost (1915–1918). У 1916 р. ця територія була поділена на три адміністративні райони: Литву, Курляндію та Білосток-Гродно.

У Курляндії розмістилася німецька адміністрація, яка за підтримки остзейських німців розпочала активну політику онімечування і колонізації. Місцеве населення, згідно з планами окупаційної адміністрації, повинно було або асимілюватися, або виїхати.

Лютнева революція 1917 р. і повалення монархії в Росії суттєво вплинули на ситуацію в Латвії, де склались умови появи незалежної латвійської держави. Найпотужнішою буржуазною партією країни тоді був Латвійський селянський союз (ЛСС) на чолі з Карлісом Улманісом, а найбільш популярною – латвійські соціал-демократи (ЛСДРП/СДЛК). Ключову роль у зміні політичної ситуації в Латвії зіграла «більшовизація» латиських стрільців, завдяки підтримці яких владу поступово взяли більшовики. У липні 1917 р. соціал-демократи Латвії створюють Виконавчий комітет Ради робітничих, солдатських і безземельних депутатів Латвії – Ісколата.

Скориставшись ослабленням російської армії в результаті революції, німці відновлюють наступ на Ризькому фронті і в серпні 1917 р. захоплюють Ригу й околиці. На окупованих територіях ще більш активно проводиться політика онімечування.

На неокупованій німцями території Латвії (у Відземі) встановлюється влада більшовиків – так звана Республіка Ісколати (грудень 1917 – лютий 1918). Головою уряду Ісколати став Фріціс Розінш. Була заборонена приватна власність, торгівля, конфісковувалися маєтки, закривалися небільшовицькі газети,

переслідувалися інші політичні партії. Формувалися загони червоної гвардії, вводилась практика взяття заручників.

«Червоні латиські стрільці» стали опорою більшовиків не лише в Латвії, а й загалом у Радянській Росії. Саме з них навесні 1918 р. була сформована перша регулярна дивізія Червоної Армії – Латиська радянська стрілецька дивізія. У липні 1918 р. саме латиські стрільці на чолі з І. Вацетісом придушили антибільшовицьке повстання лівих есерів у Москві.

Політика німецької окупаційної адміністрації та більшовицькі експерименти Ісколати показали небезпеку, що чекає на латвійців, і сприяли активізації націонал-ліберальних кіл, які бачили майбутнє у створенні власної держави. Восени 1917 р. виникли нові міжпартійні державницькі організації, які виступили за політичну незалежність Латвії та відділення від Росії: на окупованих німцями територіях – Демократичний блок, на підконтрольних росіянам – Латвійська тимчасова національна рада. 30.01.1918 р. ЛТНР прийняла рішення про створення суверенної і демократичної Латвії, в яку повинні бути включені всі населені латвійцями місцевості.

До 22.02.1918 р. німецькі війська зайняли всю територію Латвії. Згідно з Брестським договором 03.03.1918 р., радянська Росія погоджувалась на поділ території Латвії: Латгалія залишалась за Росією, Курляндія та Рига – за Німеччиною, а згідно з Берлінським договором від 27.08.1918 р., Росія відмовлялась від верховної влади й у Відземі (Ліфляндія).

08.03.1918 р. земельною радою (Ландесратом) остзейських німців Курляндії було проголошено відновлення Герцогства Курляндії і Семигалії. У листопаді 1918 р. об'єднаний Ландтаг Ліфляндії та Естляндії проголосив створення на своїй території Об'єднаного Балтійського герцогства й звернувся до Німеччини з проханням взяти його під свій за-

хист; відновлене Герцогство Курляндії і Семигалії стало його частиною, проте поразка Німеччини у Першій світовій війні призвела до того, що у листопаді 1918 р. німецька військова адміністрація змушена була врахувати політичні інтереси народів Балтії й фактично визнала право латвійців та естонців на самовизначення.

17.11.1918 р. ЛТНР і Демократичний блок домовились про спільне формування тимчасового парламенту Латвії – Народної ради, яка 18.11.1918 р. проголосила незалежність Латвійської Республіки. 07.12.1918 р. тимчасовий уряд К. Улманіса (1918–1920, 1925–1926, 1931) з метою захисту Латвії від наступу Червоної армії уклав з німецьким уповноваженим в Прибалтиці угоду про створення ландесвера із латвійців і німців та постачання йому озброєння і коштів з боку Німеччини.

17.12.1918 р. вийшов Маніфест Тимчасового робітничо-селянського уряду Латвії, очолюваного Петром Стучкою, про встановлення радянської влади. За допомогою червоних латиських стрільців та інших частин Червоної армії уряд Стучки встановив контроль над основною частиною Латвії, включаючи Ригу, захоплену 03.01.1919 р. 13.01.1919 р. в Ризі була проголошена Латвійська Соціалістична Радянська Республіка. Червона армія не змогла захопити лише три повіти навколо м. Лієпая, що залишалося під контролем уряду, очолюваного К. Улманісом.

У квітні 1919 р. владу в Лієпаї захопили пронімецькі сили і головою уряду став Андрієс Нієдра. Таким чином, навесні 1919 р. громадянська війна у Латвії розгорілася ще більше, адже в країні було три уряди: К. Улманіса, якого підтримувала Великобританія, А. Нієдра, якого підтримувала Німеччина, та П. Стучки, якого підтримувала Росія. 22.05.1919 р. німецькі війська займають Ригу, вибивши звідти більшовиків. Проте ситуація змінюється

після поразки німецької добровольчої Залізної дивізії та Балтійського ландесверу, сформованого в основному з балтійських німців, у битві під Винну (Цесісом) 19-23.06.1919 р. на півночі Латвії від естонських військ, у складі яких були латиські полки, вірні уряду К. Улманіса. Невдовзі естонсько-латвійські війська займають Ригу, де відновлює свою діяльність уряд К. Улманіса.

Сформована з російських офіцерів та німецьких добровольців для боротьби з більшовиками та новопосталими балтійськими державами, Західна добровольча армія на чолі із Павлом Бермондтом вирішує у жовтні 1919 р. захопити Ригу, проте зазнає невдачі, і до грудня 1919 р. її вибивають з території Латвії. У січні 1920 р. латвійські війська витісняють із Латгалі останні загони Червоної армії. 15.07.1920 р. уряд Латвії підписав договір з Німеччиною про відновлення відносин, 11.08.1920 р. – мирний договір з РРФСР, яким Росія визнавала незалежність Латвії. Врешті 26.01.1921 р. Вища рада Антанти офіційно визнала незалежність Латвійської Республіки. 22.09.1921 р. Латвія була визнана Лігою Націй.

Після звільнення всієї території Латвії у 1920 р. відбулись загальні вільні вибори до Установчих зборів, у яких брали участь і жінки. До парламенту пройшли представники 16 партій, найбільше голосів отримала ЛСДРП (38,7%). Надалі всі вибори у міжвоєнний період (1922, 1925, 1928, 1931) виграла ЛСДРП, друге місце завжди було за ЛСС, представники якої, сформувавши коаліцію, очолювали уряд. Першим президентом Латвійської Республіки був обраний Яніс Чаксте (1922–1927), який до того був головою Народної Ради та Установчих зборів.

У Латвії, 61 % селянства якої у 1920 р. був безземельним, упродовж 1920–1937 рр. тривала аграрна реформа – поміщицькі землі понад 50 га відчужувались і безкоштовно роз-

давались безземельним селянам. За цей час було утворено 54,4 тис. нових селянських господарств, що володіли у середньому по 17 га землі, частка безземельних селян зменшилась до 18% (1937).

1922 р. була введена власна стабільна валюта – лат. Прикладом успіхів латвійської економіки міжвоєнного періоду є запуск у 1938 р. на ризькому заводі «VEF» серійного випуску мініатюрної фотокамери «VEF Minox», а також присвоєння радіоприймачу «VEF» на міжнародних виставках 1935 р. в Брюсселі і 1937 р. у Парижі «Gran Prix». У 1930-х рр. Латвія забезпечувала себе всіма основними с/г продуктами, а по виробництву м'яса і молока на душу населення займала перше місце в Європі та третє-друге місце у світі (1935).

На фоні світової економічної кризи початку 1930-х рр. у Латвії почали наростати антидемократичні настрої, вимоги «сильної руки». До 1934 р. Латвія була ліберально-демократичною державою, поки К. Улманіс 15.05.1934 р. не здійснив безкровний державний переворот, у результаті якого було розпущено Сейм, призупинена дія конституції, заборонена діяльність усіх партій, розпущені профспілки, введено військовий стан. К. Улманіс взяв на себе всю повноту влади, встановивши авторитарний режим, очолив уряд (1934–1940), а потім, за рішенням уряду, був проголошений президентом Латвії (1936–1940). Улманіс пояснював свої дії бажанням сформувати стабільний та ефективний уряд і піднести роль латвійців в економічному житті країни. У 1934 р. було ліквідоване міське самоврядування у 60 містах країни, де обрані міські думи були ліквідовані й замінені призначеними міністром внутрішніх справ головами міст та депутатами. На селі замість виборних повітових правлінь були призначені повітові старости. Водночас режим К. Улманіса не був антигуманним: він не застосовував масових репресій, смертної кари, на-

магався нейтралізувати радикалів усіх мастей, виступав проти антисемітизму.

Усі шість років свого існування режим К. Улманіса був стабільним, користувався підтримкою більшості населення, у першу чергу селянства, й зосереджував свої зусилля на сферах будівництва, освіти і культури. Суть ідеології К. Улманіса полягала у побудові національної латвійської держави, утвердженні ідеї єдності народу, зміцненні його самосвідомості.

Частка латвійців у Латвійській Республіці у порівнянні з попереднім періодом зросла і складала у 1925 р. 73% населення, у 1935 р. – 75,5%.

З метою зміцнення безпеки у регіоні в 1934 р. був підписаний договір про взаєморозуміння і співпрацю між Латвією, Литвою та Естонією, яким було оформлено союз трьох балтійських держав (Балтійська Антанта).

Напередодні Другої світової війни Німецька імперія та Радянський Союз домовилися про поділ сфер впливу у Східній Європі, підписавши 24.08.1939 р. Угоду про ненапад та таємний протокол, згідно з яким Латвія потрапляла в сферу інтересів СРСР. Після початку Другої світової війни, окупації і поділу території Польщі Німеччиною та СРСР у вересні 1939 р. влада Латвії вирішила, з метою збереження сил народу, не чинити збройного опору обмеженню свого суверенітету. 05.10.1939 р. Рига погодилась на підписання з СРСР т. зв. договору про взаємодопомогу, що дозволяв Москві ввести на територію Латвії свої війська.

16.06.1940 р. СРСР виставив Латвії ультиматум з вимогою відставки уряду К. Улманіса та допуску на латвійську територію радянських військ. Латвійський уряд погодився на ці умови, після чого радянські війська 17.06.1940 р. без спротиву окупували Латвію, яка втрачає незалежність. 21.07.1940 р. за участі єдиного виборчого списку, створеного окупантами

«Блоку трудового народу», відбуваються вибори до Народного сейму, що став 1-м скликанням Верховної Ради Латвійської Радянської Соціалістичної Республіки, яка 05.08.1940 р. увійшла до складу СРСР.

Країни Заходу не визнали анексію Латвії. У деяких країнах (США, Велика Британія) посольства Латвійської Республіки безперервно функціонували аж до відновлення незалежності Латвії у 1990 р.

Радянський режим у Латвії почав реалізацію своєї політики з націоналізації всієї землі та здійснення масових конфіскацій землі понад 30 га, будинків (конфісковано понад 10 тис.), квартир, підприємств (понад 700), банків, банківських заощаджень громадян (понад 1000 латів) тощо. За рік окупації ціни на промислові товари виросли у шість разів, на продукти – у три рази, було запроваджено небачене у незалежній Латвії нормування продуктів харчування. За рахунок конфіскованих земель вже у 1940 р. було створено 51,7 тис. нових сільських господарств (по 10 га) та 23,3 тис. малоземельних господарств отримали землі і вийшли на рівень 10 га. Великі господарства у 30 га обкладались руйнівними податками.

Паралельно з економічним грабунком радянська влада принесла масовану русифікацію і насадження комуністичної ідеології, масові політичні репресії і депортації. 14.06.1941 р. без суду до Сибіру було відправлено 15,4 тис. жителів Латвії. Кількість заарештованих політичних склала 7,2 тис. осіб, більшість з яких були розстріляні.

Тому прихід німців спочатку сприймався латвійцями як визволення від радянського терору. Німецькі війська повністю захопили Латвію до 08.07.1941 р. Проти радянських військ також виступили групи національних партизанів, які після встановлення німецької окупації були розпущені, оскільки німці боялися, що вони можуть привести до відновлення

латвійських національних збройних сил та боротьби їх за незалежність Латвії. Плани деяких латвійських політичних діячів щодо відновлення латвійської державності за допомогою німецьких військ виявилися нездійсненими.

У Латвії, вся територія якої увійшла до рейхскомісаріату Остланд (центр – м. Рига), реалізовувався нацистський окупаційний режим. Для цих земель було визначено стати життєвим простором для германської нації, тому планувалося здійснити онімечення та колонізацію Балтії за 20-30 років. Для полегшення управління в Остланді у Латвії були створені органи місцевого управління під німецьким наглядом. У результаті політики Голокосту протягом 1941–1945 рр. на території Латвії було знищено близько 75 тис. латвійських євреїв, ще 20 тис. євреїв було депортовано до інших країн і також вбито.

Німецьке командування залучало латвійських добровольців до батальйонів охорони порядку і до військових частин, проте у 1943–1944 рр. почало практикувати масові мобілізації. Так, до створеного у 1943 р. Латиського легіону СС було мобілізовано 52 тис. осіб (добровольці складали невелику частину), а загалом до всіх військових формувань – 140 тис. осіб.

Комуністичний рух опору не мав у Латвії значного поширення (800 бійців в 11 партизанських загонах у 1944 р.). Національний рух Опору (підпільна Латвійська центральна рада, створена представниками парламентських партій останнього скликання) носив не силовий характер, зосереджуючи зусилля на випуску газет, листівок, прокламацій.

У липні-листопаді 1944 р. більшість території Латвії була відвойована радянськими військами у німців, лише в Курляндії німці закріпилися і протрималися аж до 08.05.1945 р. У Червоній армії в роки Другої світової війни воювало 70–75 тис. латвійців, із них 57 тис. були мобілізовані у 1944–1945 рр. на території

Латвії. Перемігши у Другій світовій війні, СРСР знову окупував Латвію, відновивши в ній радянський лад. У 1944, 1953 та 1957 рр. у Латвії було забрано території Абрєнського повіту загальною площею 2 тис. км².

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА КРАЇНИ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. ДО СЬОГОДЕННЯ

Радянський Союз, відновивши свій контроль над Латвією, фактично діяв як на окупованій території: до 1947 р. великою проблемою були грабунки та інші злочини з боку дислокованих у республіці радянських військових щодо латвійського населення; місцевим жителям не дозволяли працювати у партійних, радянських і судових органах; у 1953 р. у Комуністичній партії Латвії латвійці склали лише 29,2% (1988 – 39,9%), в апараті уряду – 44%, серед директорів радгоспів – 5%, серед керівників МВС – 15%.

Упродовж 1945–1953 рр. було репресовано близько 120 тис. латвійців, з них депортовано у 1949 р. 44 тис. селян.

Високий рівень антирадянських настроїв сприяв розгортанню у Латвії національного руху партизанів – «лісових братів». Упродовж 1944–1953 рр. через близько 900 загонів латвійських національних партизанів пройшло близько 20 тис. осіб. За різними даними, латвійським партизанам вдалося знищити 1,6–3 тис. чекістів, бійців каральних батальйонів та партійних активістів. Антирадянська партизанська війна в Латвії тривала до 1956 р. і прийняла форму громадянського конфлікту. На стороні сил держбезпеки СРСР виступали латвійські винищувальні батальйони. У понад 2600 боєзіткнень загинули 2,4 тис. партизанів, 7,3 тис. потрапили в полон. За межі Латвійської РСР на поселення до Сибіру і в райони Крайньої Півночі Росії було депортовано 57 тис. осіб.

Для Латвії було характерне явище націонал-комунізму, суть якого полягала у неза-

доволенні латвійських комуністів тим, що інтереси «центру» ставились вище республіканських, а прислані функціонери не розуміли місцевої специфіки. Так, у 1956 р. перший секретар ЦК КПЛ Ян Калнберзін (1940–1959), голова Ради міністрів Віліс Лаціс (1940–1959) та голова Президії Верховної Ради Карліс Озолінш (1952–1959) звернулись до М. Хрущова щодо необхідності обмеження міграції та пов'язаного з нею будівництва великих промислових об'єктів у Латвії, висування на керівні посади місцевих кадрів, обов'язкового знання людьми, які займають керівні посади, латвійської мови. У 1956 р. ЦК КПЛ ухвалив постанову, якою зобов'язав керівні кадри республіки впродовж двох років оволодіти латвійською мовою. Невдоволення цією лінією привело до проведення у 1959 р. чистки керівних кадрів, у результаті якої понад 200 націонал-комуністів були усунуті зі своїх посад.

З другої половини 50-х рр. ХХ ст. спротив радянському режимові поступово набув дисидентського характеру. Але і він призводив до репресій. Так, останній значний арешт латвійських дисидентів відбувся в 1983 р., коли були засуджені Гунар Астра, Інт Цалітіс, Лідія Дороніна-Ласмане та інші.

Радянська влада проводила цілеспрямовану політику русифікації Латвії. Після 1945 р. у республіці були закриті всі школи національних меншин, а латвійська мова у сфері освіти поступово витіснялась. У 1945 р. на латвійській мові навчались 79% усіх учнів, а в 1988 р. – лише 52%. Латвійська мова була витіснена з багатьох професій, оскільки спеціальна література була доступна лише російською мовою.

За повоєнний період у Латвії суттєво змінилась етнічна структура населення. Не дуже довіряючи латвійцям та прагнучи глибше інтегрувати Латвію в СРСР, Москва організувала потужний вплив мігрантів з інших республік.

На заміну німцям та євреям, які відігравали значну роль у житті Латвії і які на кінець Другої світової війни або емігрували, або загинули, впродовж 1945–1989 рр. переселилось до 1 млн чол., в основному – з Росії та Білорусі. Водночас природний приріст народжуваності у Латвії був найнижчим серед усіх республік СРСР. Внаслідок такої політики частка латвійців у республіці весь повоєнний період неухильно знижувалась і сягнула 52% у 1989 р. Вони склали меншість в усіх великих містах країни. У сільській місцевості особливо велика частка мігрантів була в Земгалі.

Період нового національного пробудження Латвії почався у роки горбачовської «перебудови». З 1987 р. у республіці розпочались публічні відзначення (покладання квітів, мітинги) дат в історії Латвії, які не вітались комуністичною владою (депортація тощо) і які переросли у масові національні рухи. У 1988 р. за активної участі творчих союзів були створені Народний фронт Латвії та більш радикальний Рух за національну незалежність Латвії (РННЛ). Для протистояння їм номенклатура КПЛ та представники великих промислових підприємств створили Інтернаціональний фронт трудящих, який підтримували нелатіші. Вже у 1989 р., на виборах до Верховної ради СРСР, депутати від НФЛ отримали 80% із виділених для Латвійської РСР місць.

НФЛ впевнено здобуває перемогу й на перших вільних виборах у Латвії 18.03.1990 р. – 131 депутат, КПЛ – 55, безпартійні – 15. 04.05.1990 р. Верховна Рада Латвійської РСР прийняла «Декларацію про відновлення незалежності Латвійської Республіки», також було частково відновлено дію Конституції 1922 р. Після кривавого захоплення 12.01.1991 р. Радянською армією Вільнюського телецентру у Ризі на вулиці вийшло 500 тис. чол., були зведені барикади. Ризький ОМОН намагався взяти під контроль ключові установи сто-

лиці, але невдало. 03.03.1991 р. було проведено референдум, на якому 73,8% громадян проголосували за незалежність Латвії. Під час спроби державного перевороту в СРСР 19–21.08.1991 р. загони ОМОН та підрозділи Радянської армії зайняли ряд ключових об'єктів у Ризі, намагались штурмувати парламент. 21.08.1991 р. Верховна Рада Латвійської Республіки прийняла конституційний закон про відновлення незалежності Латвії, відновлення дії Конституції 1922 р. у повному обсязі (остаточно у 1993 р.).

Першою із західних країн незалежність Латвії визнала 23.08.1991 р. Ісландія, 06.09.1991 р. незалежність Латвії визнав і СРСР. 17.09.1991 р. Латвія була прийнята в ООН.

Після відновлення незалежності Росія всіляко затягувала переговори щодо виведення російських військ з території Латвії (понад 50 тис.), обґрунтовуючи це необхідністю захисту російськомовних жителів. Позиція США відіграла вирішальну роль у цьому питанні. Виведення російських військ із Латвії було завершено 31.08.1994 р.

У першій половині 1990-х рр. влада Латвії офіційно піднімала питання про проведення лінії кордону між Латвією та Росією відповідно до положень мирного договору 1920 р., тобто з поверненням Латвії Абренського повіту. У Москві ці наміри були кваліфіковані як територіальні претензії Латвії, і від них Рига була змушена відмовитись. Договір про кордон між Латвією та РФ було підписано лише у 2007 р.

Відповідно до Конституції 1922 р., були відновлені політичні, економічні та судові інститути країни. 1993 р. відбулися вибори до нового парламенту – Сейму. 4%-й бар'єр подолали 8 партій та виборчих коаліцій. Найбільшу кількість місць – 37 зі 100 – виборів ліберальний «Латвійський шлях», до складу якого входили реформістськи налаштовані члени старої Верховної Ради і латиські реемігранти,

15 – правий РННЛ, 13 – ліва «Народна згода», яка висловлювала інтереси російськомовного населення, 12 – Селянський союз Латвії (ССЛ), 7 – ліва партія Рівноправ'я, 6 – консервативна «Вітчизна і свобода» (ВіС). Решту місць поділили кілька правих і центристських партій.

Одним із складних питань нової держави стало питання громадянства. 15.10.1991 р. Верховна Рада ухвалила постанову про відновлення прав громадян Латвійської Республіки, згідно з якою громадянами Латвії ставали особи, які мали громадянство на 17.06.1940 р., та їх нащадки. 1994 р. було ухвалено закон про громадянство, що надавав право на отримання латвійського громадянства через процедуру натуралізації (розпочалась із 01.02.1995 р.) тим, хто проживав у Латвії не менше п'яти років, мав легальні джерела доходів, володів латвійською мовою. Новий закон про громадянство 1998 р. надавав право громадянства дітям негромадян, які народились у Латвії після серпня 1991 р.

Загалом упродовж 1996–2003 рр. громадянство Латвійської Республіки шляхом натуралізації отримало 70 тис. чол. На початок 2004 р. 481 тис. чол. залишалась у статусі негромадян, сподіваючись на надання російській мові статусу другої державної й запровадження «нульового варіанту» громадянства (на – 01.01.2017 – 242 тис., Центральне статистичне бюро Латвії).

Главою держави є Президент Латвійської Республіки, який обирається Сеймом строком на чотири роки, але не більше двох термінів підряд. Президент республіки представляє державу в міжнародних відносинах, є головнокомандувачем збройних сил Латвії. Президент у Латвії виконує в основному представницькі функції.

Першим президентом відновленої Латвійської Республіки парламент двічі підряд обирав Гунтіса Улманіса (1993–1999), внучатого

племінника К. Улманіса. Другим президентом Латвії стала реемігрантка з Канади Вайра Віке-Фрейберг (1999–2007), третім – лікар Валдіс Затлерс (2007–2011), четвертим – Андріс Берзіньш (2011–2015). 2015 р. Сейм обрав президентом Латвійської Республіки Раймондаса Вейоніса.

Урядом Латвійської Республіки є Кабінет міністрів, якому підпорядковані всі установи державного управління. Кабінет міністрів приступає до виконання своїх обов'язків після того, як Сейм висловив йому свою довіру. Недовіру Кабінету міністрів Сейм виражає шляхом прийняття відповідного рішення або відхиливши поданий урядом проект річного державного бюджету. Якщо недовіру виражено окремому міністру, він повинен подати у відставку.

На парламентських виборах 1995 р. п'ятипроцентний бар'єр подолали дев'ять політичних партій. Лівоцентристська «Саймнікес» («Господар») отримала 18 місць, Латвійський шлях – 17, Народний рух Латвії – 16, ВіС – 14, Партія єдності Латвії – 8, ССЛ – 8, Латвійська зелена партія (ЛЗП) – 8, Партія народної згоди (ПНЗ) – 6, Соціалістична партія Латвії (СПЛ) – 5.

На виборах 1998 р. виборчий бар'єр подолали шість партій. Найбільшу кількість місць отримала нова права Народна партія на чолі з колишнім прем'єром та бізнесменом Андросом Шкеле – 24 місця, Латвійський шлях – 21, ВіС – 17, Партія народної згоди – 16, Латвійська соціал-демократична робітничка партія – 14, Нова партія – 8. «Саймнікес», ССЛ (партія президента Г. Улманіса), ЛЗП не подолали 5%-й бар'єр і не ввійшли до Сейму.

Нову розстановку політичних сил у Сеймі визначили вибори 2002 р. Перемога знову дісталася новій правій партії «Новий час» на чолі з колишнім головою Банку Латвії Ейнаром Реше – 26 місць; ліва коаліція, орієнто-

вана на захист російськомовних «За права людини в єдиній Латвії» (ЗаПЧЕЛ), у складі Рівноправність, ПНЗ та СПЛ – 25 місць; Народна партія – 20; Союз зелених і селян у складі ССЛ та ЛЗП – 12; права Латвійська перша партія (спадкоємниця Нової партії) – 10; ВіС – 7. Латвійський шлях на цих виборах взагалі не пройшов до парламенту.

На виборах 2006 р. перемогла Народна партія – 23 місця, Союз зелених і селян здобув 18 місць, Новий час – 18, соціал-демократичний Центр згоди (ПНЗ, СПЛ та ін.), який підтримують здебільшого російськомовні громадяни, – 17, Латвійський шлях – 10, ВіС – 7, ЗаПЧЕЛ – 6.

Вибори 2010 р. виграло правоцентристське об'єднання «Єдність» (Новий час та ін.) – 33 місця, Центр згоди – 29, Союз зелених і селян – 22, об'єднання «За кращу Латвію» на чолі з Г. Улманісом (Народна партія, Латвійський шлях, Латвійська перша партія та ін.) – 8, правоконсервативне політичне об'єднання «Все для Латвії» (ВіС та ін.) – 8.

Через конфлікт між судовою та законодавчою владою, значний вплив місцевих олігархів на роботу депутатів і міністрів президент Латвії В. Затлерс оголосив у 2011 р. референдум про достроковий розпуск Сейму. За розпуск проголосувало 94,3% виборців.

Дострокові вибори 2011 р. виграв підтримуваний російськомовними громадянами Центр згоди – 31 місце, Партія реформ на чолі з экс-президентом В. Затлерсом здобула 22 місця, Єдність – 20, «Все для Латвії» – 14, Союз зелених і селян – 13.

На парламентських виборах 2014 р. перше місце здобула соціал-демократична партія «Згода» на чолі з мером Риги Нілом Ушаковим – 24 депутати, Єдність – 23, Союз зелених і селян – 21, «Все для Латвії» – 17, нова партія «Латвійське об'єднання регіонів» – 8, нова партія «Від серця для Латвії» – 7.

Вухвалених у 1995 р. Сеймом «Основних напрямках зовнішньої політики Латвії до 2005 р.» головною задачею зовнішньої політики Латвії визначалось забезпечення державної незалежності та її незворотності шляхом інтеграції у європейські безпекові, політичні та економічні структури, зокрема – до ЄС та НАТО. 18.07.1994 р. між Латвією та ЄС було підписано договір про вільну торгівлю, а 12.06.1995 р. – договір про асоціацію. У 2000 р. ЄС ухвалив рішення розпочати з Латвією переговори про вступ. Договір про вступ Латвії до ЄС було підписано 16.04.2003 р., на референдумі 20.09.2003 р. це рішення підтримало 67% латвійців.

На шляху до НАТО Латвія у 1991 р. приєдналась до Ради північноатлантичної співпраці, у 1994 р. – до програми НАТО «Партнерство заради миру». Перспективи прийому країн Балтії до НАТО залишались неясними до 1999 р. через спротив Росії. 21.11.2002 р. Латвія серед інших країн отримала запрошення розпочати переговори про вступ до НАТО.

01.05.2004 р. Латвія була прийнята до ЄС, а до того, 29.03.2004 р. – до НАТО.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ З ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

Одночасно з ліквідацією наслідків війни у повоєнній Латвії відбувалася радянська націоналізація народного господарства, хоч тут деякий час існував приватний сектор у торгівлі, сфері послуг та сільському господарстві. До початку 1950-х рр. Латвія була повністю включена в економічну систему СРСР, уся машинобудівна, хімічна, фармацевтична, цукрова, льонообробна промисловість була передана у підпорядкування союзних міністерств. Будівництво нових заводів, в основному машинобудівних та металообробних, відбувалося на базі промислового потенціалу (будинки,

спеціалісти, промислове обладнання, виробнича культура), сформованого ще до 1940 р.

З кінця 1944 р. розпочалась аграрна реформа, в рамках якої створювались нові господарства площею 10-15 га. Загалом у Латвії в повоєнний період було створено або укрупнено 53 тис. господарств, яким було виділено 523 тис. га землі за рахунок перерозподілу земель заможних селян. Не зважаючи на зусилля радянської влади, до 1949 р. у новостворюваних колгоспах було об'єднано лише 10% селянських господарств. Тому процес загальної колективізації був стимульований депортацією 25.03.1949 р., в результаті чого у цьому році в колгоспах було об'єднано вже 71,6% господарств.

Під тиском радянських органів (збільшення податків на індивідуальні господарства, примусовий перерозподіл земель з виділенням їх у незручних місцях тощо) до 1953 р. більшість індивідуальних господарів вступили в колгоспи.

У 1977 р. чисельність населення Латвії досягла рівня напередодні Першої світової війни – понад 2,5 млн осіб.

Латвія є індустріально розвиненою країною з сильним сільським господарством. У 70–80-ті рр. ХХ ст. в структурі виробленого національного доходу Латвійської РСР близько 42% становила промисловість; близько 24% – сільське господарство, 7% – транспорт і зв'язок, 8% – будівництво.

Латвійська РСР здійснювала близько 1/6 всіх морських перевезень ССРСР, вона поставляла в інші союзні республіки радіоприймачі, АТС, мікроавтобуси, вагони, пральні машини, вироби легкої і харчової промисловості та ін. Сільське господарство спеціалізувалося головним чином на молочно-м'ясному тваринництві та свинарстві. У середині 1980-х рр. за межі Латвії постачалось 2/3 продукції машинобудування та металообробки, 2/5 – легкої

і 1/3 харчової промисловості. Латвія займала у цей період перше місце серед республік СРСР за виробництвом національного доходу на душу населення.

Хід економічних реформ у незалежній Латвії у 1990-х рр. пройшов декілька етапів: 1) лібералізація в усіх галузях народного господарства, зокрема – відміна державного регулювання цін (1991–1992); 2) стабілізація фінансової системи за сприяння МВФ та Світового банку (1992–1994); 3) початок економічного зростання (з 1994). Фактично Латвія обрала модель шокової терапії, що передбачає одномоментний і швидкий перехід до ринкової економіки при паралельному формуванні правової бази.

У 1991–1993 рр. структура економіки незалежної Латвії почала перебудовуватися на принципах ринкового господарства. Навесні 1993 р. була введена власна валюта – лат, прив'язаний до валютної корзини SDR МВФ. До весни 1994 р. жорстка монетаристська політика Банку Латвії знизила інфляцію в країні до 37% у порівнянні зі 109% в 1993 р.

З 1990-х рр. проводиться поетапна приватизація державної власності та її повернення колишнім власникам (після націоналізації в 1940-х роках). До 1994 р. понад 50% всіх с/г угідь було передано фермерам, тоді як інша частина землі перейшла в руки с/г кооперативів. Уже в 1997 р. приватні підприємства формували 60% ВВП. До 1999 р. було приватизовано й більшість великих підприємств.

У 1994 і 1995 рр. економічні реформи дали перші результати. Рівень інфляції продовжував знижуватися (до 26% в 1995). Це спричинило у середині 1990-х рр. масове банкрутство банків, що у розрахунок на тривалу інфляцію залучали кошти вкладників під високі проценти. З 1994 р. почав рости ВВП, з 1996 р. – до 6% на рік. Однією з чутливих соціальних проблем Латвії є безробіття, у першу чергу – жіноче, що у 1996–2002 рр. загалом

по країні складало 7–9%, але в низці районів Латгалії – понад 20%.

Вже на початок 2000-х рр. суттєво змінилась структура народного господарства Латвії. Якщо у 1990 р. 36,5% ВВП давала промисловість, 31,9% – сфера послуг, 21,9% – сільське господарство і 9,7% – будівництво, то вже у 2001 р. частка послуг складала 70% ВВП, промисловості – 19%, будівництва – 6%, а сільського господарства – лише 5%. Зниження частки промисловості пов'язане у першу чергу із закриттям ряду великих підприємств.

ВВП Латвії, за даними Євростату (у поточних цінах), у 1998 р. складав 6 млрд євро, у 2000 р. – 8,6 млрд, у 2006 р. – 17,2 млрд, у 2008 р. – 24,3 млрд, у 2010 р. – 17,7 млрд, у 2012 р. – 22 млрд, у 2013 р. – 22,8 млрд, у 2014 р. – 23,6 млрд, у 2015 р. – 24,3 млрд, у 2016 р. – 25 млрд євро.

Значні зміни економічного життя пов'язані зі вступом Латвії до ЄС, що дало їй економіці певні переваги: відкрилися ринки держав ЄС, втратили значення певні прикордонні формальності.

Протягом лише першого – 2004 р. – перебування в ЄС загальний обсяг латвійського експорту зріс більш ніж на 28%. У 2000-ні рр. на ЄС припадало 70% експорту Латвійської Республіки. Це свідчить про досить успішне пристосування економіки країни до умов жорсткої конкуренції в ЄС. Відповідно – значно скоротилися обсяги торгівлі з колишніми радянськими республіками. Також упродовж 2007–2013 рр. Латвія зі структурних фондів ЄС отримала 4,5 млрд євро.

Зовнішньоторговельний оборот Латвії товарами і послугами, за даними Євростату, у 2006 р. складав 17,3 млрд євро (експорт – 6,9 млрд, імпорт – 10,4 млрд), у 2007 р. – 21,7 млрд, у 2008 р. – 22,4 млрд, у 2009 р. – 16,3 млрд, у 2010 р. – 19,3 млрд, у 2011 р. – 24,4 млрд, у 2012 р. – 28 млрд,

у 2013 р. – 28,2 млрд, у 2014 р. – 28,5 млрд, у 2015 р. – 29 млрд, у 2016 р. – 28,8 млрд (експорт – 14,5 млрд, імпорт – 14,3 млрд).

Основними статтями латвійського експорту є деревина і вироби з дерева (16,8% від загального обсягу експорту товарів у 2011 р.), метали і металеві вироби (14,5%), машини і обладнання, електрообладнання (12,7%). Основними торговельним партнерами Латвії є: Литва (18,3% від загального обсягу торгівлі товарами), Німеччина (10,4%), Естонія (10,2%), Росія (9,5%), Польща (7%) та Швеція (4,8%) (2011 р.)

Понад 70% прямих іноземних інвестицій надходять у Латвію з інших країн ЄС. Станом на кінець 2011 р. 23,3% накопичених прямих іноземних інвестицій належало Швеції, 8,1% – Нідерландам, 5,7% – Естонії, 5,6% – Кіпру, 5,3% – Норвегії.

У прийнятій 2004 р. «Єдиній стратегії розвитку народного господарства» латвійський уряд як одне з найголовніших завдань висунув мету: досягти через 20–30 років середнього рівня Євросоюзу за обсягами ВВП на душу населення.

Вступ до Євросоюзу надав не тільки переваги, а й ускладнив деякі проблеми Латвії. Зокрема, через рік після приєднання до ЄС інфляція зросла в понад два рази і становила 6,2% – найвищий на той час рівень у ЄС. У країні подорожчали предмети повсякденного попиту, продукти харчування, ліки, суттєво збільшилася вартість виконання багатьох державних проектів. Після приєднання Латвії до ЄС рівень безробіття в країні знизився до рівня 10–7,7% у 2005–2008 рр. Світова фінансова криза негативно вплинула на ситуацію на ринку праці, безробіття у 2009–2012 рр. складало 17,5–15%. З 2015 р. цей рівень опустився нижче 10%. Водночас європейський ринок праці стимулює вплив з Латвії найкваліфікованішої робочої сили.

**ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЛАТВІЇ З УКРАЇНОЮ
ДО 1991 р.**

Невелика українська колонія зі службовців, студентів та військових існувала у Ризі з кінця XIX ст. (1897 р. – приблизно 1 тис. чол.). 1901 р. у Ризі була створена і деякий час працювала трупа українського театру. Перше українське земляцьке товариство «Українська громада» виникло в Ризі у 1911 р. (голова О. Маршинський). При ньому діяли хор, театральний колектив та каса взаємодопомоги.

Після Лютневої революції 1917 р. на Ризькому фронті було розміщено 12-у армію, у якій було приблизно 120 тис. українців і при якій до січня 1918 р. існувала Українська Рада на чолі з поручиком О. Блонським.

У лютому 1918 р. ЛТНР вислала до Києва Крішяніса Бахманіса, сподіваючись отримати задекларовану УЦР підтримку малим народам. Із грудня 1918 р. він став представником уряду Латвійської Республіки в Києві.

Українська Держава П. Скоропадського у серпні 1918 р. заснувала Консульство у Ризі, проте під тиском Німеччини скасувала це рішення. Лише 01.09.1919 р. до Риги прибув консул УНР Никифор Бендеровський. 10.12.1919 р. УНР визнала незалежність Латвійської Республіки (відповідну ноту голова Директорії УНР С. Петлюра особисто вручив главі латвійської дипломатичної місії у Варшаві Атісу Кеніньшу). 16.01.1920 р. до Риги прибуло Посольство УНР на чолі з Володимиром Кедровським, який зміг добитися де-факто визнання незалежності України. 17.02.1920 р. акт про визнання Латвією УНР підписав міністр закордонних справ З. Меєровіце. Посольство і Консульство УНР діяли у Ризі до лютого 1921 р.

Прагнучи здійснити евакуацію латвійських біженців з території України, латвійський уряд розпочав переговори з урядом

УСРР, які завершилися 03.08.1921 р. укладенням договору, в якому сторони визнали одна одну самостійними, незалежними, суверенними державами.

Багато латвійських офіцерів служили в армії Української Держави та УНР. Найбільш відомим серед них був полковник Петеріс Радзінш, який упродовж 1918–1919 рр. служив у Генеральному штабі і гетьманської армії і Армії УНР. Командиром 2-го куреня полку Чорних запорожців та заступником командира полку був підполковник Армії УНР Карліс Броже, учасник Першого зимового походу Армії УНР (1919–1920).

У незалежній Латвійській Республіці проживало у 1925 р. 512 українців, 1930 р. – 1629, 1935 р. – 1844. Діяльність українських товариств у Латвії поновлюється у 1930-х рр., коли в 1933 р. у Ризі виникло Латвійсько-українське товариство, що діяло до 1940 р. й налічувало понад 100 членів.

У повоєнний час через спрямування радянським урядом до Латвії спеціалістів та робітників кількість українців тут швидко зростає: у 1959 р. – 29,4 тис., у 1979 р. – 66,7 тис., у 1989 р. – 92,1 тис. У часи лібералізації радянського режиму в 1988 р. у Латвії виникає ряд українських об'єднань: «Дніпро», «Українська родина», Український молодіжний клуб.

В УРСР чисельність латвійців упродовж повоєнного періоду майже не змінювалась: у 1959 р. – 6919 осіб, у 1989 р. – 7142 осіб.

**УКРАЇНСЬКО-ЛАТВІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ
З 1991 р.**

26.08.1991 р. Україна визнала державну незалежність Латвійської Республіки, а 04.12.1991 р. Латвія визнала державну незалежність України. Дипломатичні відносини між країнами були встановлені 12.02.1992 р. Першим послом України в Латвії 07.10.1992 р. було призначено Віктора Гладуша. Першим

послом Латвії в Україні став 1993 р. Петеріс Сімсонс. У 1993 р. Латвія відкрила своє Посольство в Києві, а Україна – Посольство в Ризі.

Контакти на найвищому рівні між Україною та Латвією відбуваються регулярно. З державними або офіційними візитами України відвідували всі президенти Латвійської Республіки: Г. Улманіс (1995), В. Віке-Фрейберг (2005), В. Затлерс (2008), А. Берзіньш (2013), Р. Вейоніс (2015). У свою чергу з державними та офіційними візитами Латвію відвідували президенти України Л. Кучма (1995), В. Ющенко (2006), В. Янукович (2010), П. Порошенко (2015, 2017).

Важливими подіями у розвитку співробітництва України з Латвією в політичній, економічній, гуманітарній та інших сферах стали офіційні візити до України прем'єр-міністрів Латвійської Республіки Г. Крастса (1998), А. Калвітіса (2005), Л. Страуюми (2014) та до Латвійської Республіки прем'єр-міністра України М. Азарова (2012), А. Яценюка (2015).

06.04.2017 р. у Києві відбувся Другий українсько-балтійський форум прем'єр-міністрів, присвячений темі російської агресії проти України, зміцненню безпеки в регіоні та європейській інтеграції України, у якому брав участь і керівник латвійського уряду М. Кучінскіс.

Успішно триває співпраця на міжпарламентському рівні. 2006 р. Україну відвідала голова Сейму Латвійської Республіки Інґріда Удре. 2005 і 2012 рр. відбулись офіційні візити голови Верховної Ради України В. Литвина до Латвії.

13.03.2008 р. латвійський Сейм прийняв Декларацію, в якій Голодомор визнається свідомим геноцидом українського народу.

Основою для успішного розвитку відносин служить підписаний у 1995 р. Договір між Україною та Латвійською Республікою про

дружбу і співробітництво. Договірною-правовою базою українсько-латвійських відносин на 2015 р. складалась із 7 міждержавних угод, 24 міжурядових, 3 міжпарламентських і 57 міжвідомчих документів.

Двосторонні торговельно-економічні відносини розвиваються динамічно з наявністю спільних підходів у вирішенні питань, що виникали перед державами на шляху їх економічного розвитку та євроінтеграції.

На латвійському ринку здійснюють свою діяльність банківські структури з українським капіталом. У 2001 р. «Приватбанк» став головним акціонером (95 % акцій) AS «Paritate Banka» (з 2007 – AS «PrivatBank»), у 2003 р. АБ «Південний» – головним акціонером (з 2008 – 91,1 % акцій) AS «Regionāla investīciju banka». 32,7 % акцій «Trasta komercbanka» належать І. Фурсіну.

Латвійський бізнес прагне розширення присутності на українському ринку фінансових послуг. Так, у 2008 р. «Latvijas Krājbanka» придбав 51 % капіталу Center Credit, якому належить 100 % капіталу українського «Sproziv Servis».

За даними Держстату України, загальний обсяг прямих інвестицій з Латвії до України станом на 31.12.2015 склав 69,8 млн дол. США, а загальний обсяг прямих інвестицій з України до Латвії – 35,4 млн дол. США. Інвестиції вкладено у 574 українських підприємства, переважна більшість коштів – у фінансову сферу та операції з нерухомістю. У Латвії станом на 2010 р. діяло понад 400 спільних українсько-латвійських підприємств.

За даними Держстату України, обсяг зовнішньої торгівлі (товарами і послугами) між Україною і Латвією у 2002 р. склав 291 млн дол. США (український експорт – 249 млн, імпорт – 42 млн), у 2005 р. – 429 млн, у 2008 р. – 472 млн, у 2010 р. – 332 млн, у 2011 р. – 390 млн, у 2012 р. – 499 млн, у 2013 р. – 417 млн,

у 2014 р. – 554 млн, у 2015 р. – 349 млн, у 2016 р. – 364 млн дол. США (експорт – 209 млн, імпорт – 155 млн).

У структурі експорту з України до Латвії за 2015 рік найбільші обсяги становили: мідь і вироби з неї (14,6%), прилади та апарати оптичні, фотографічні (9,3%), одяг (8,6%), реактори ядерні, котли, машини (8%). Серед імпортованих з Латвії товарів найбільшу частку склали: фармацевтична продукція (22,2%), алкогольні і безалкогольні напої та оцет (5%), риба і ракоподібні (4,1%).

07.10.2004 р. у Ризі було підписано міжурядову Угоду про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво (набула чинності з 01.02.2006). Відповідно до положень Угоди створено Українсько-Латвійську міжурядову комісію з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва.

У рамках міжрегіонального співробітництва у 1998 р. було укладено угоду про співробітництво між Києвом і Рігою, у 2006 р. – між Харковом та Даугавпілсом. У 2007 р. – між Івано-Франківськом та Єлґавою.

Значний внесок у двостороннє співробітництво робить створена у 1991 р. Ризька українська середня школа, в якій освіта та виховання молодого покоління поєднується із плеканням пошани до етнічної Батьківщини. На базі школи систематично проводяться заходи з вшанування пам'ятних дат в історії України. 2012 р. за участі президента Латвії А. Берзіньша та міністра закордонних справ України К. Грищенка відбулось відкриття реконструйованої за рахунок коштів бюджету м. Риги РУСШ. Станом на 2010 р. понад 20 випускників РУСШ навчалися у ВНЗ України за рахунок державної квоти.

У містах Резекне, Вентспілс та Лієпая функціонують українські недільні школи, а на відділенні славістики Латвійського державного

університету діє кафедра україністики. У свою чергу в 2010 р. на факультеті міжнародних відносин Львівського національного університету ім. І. Франка була відкрита студія латвійської мови. На базі Латвійської академічної бібліотеки працює відкритий у 2004 р. Український інформаційний центр (з 2010 – відділ української літератури).

Українські товариства діють у містах: Рига, Даугавпілс, Лієпая, Єлґава, Єкабпілс, Вентспілс, Резекне, Лудза, Ванґажі. У 2006 р. створене «Об'єднання українських товариств Латвії», до якого увійшли 14 українських товариств.

Кількість українців у Латвії поступово знижується: у 2000 р. – 63,6 тис., у 2011 р. – 45,7 тис. осіб, половина з них живе у Ризі. Станом на 2009 р. із тих українців, які проживають у Латвії, 17,8 тис. були громадянами Латвійської Республіки, 34 тис. – не були громадянами.

За даними перепису населення 2001 р., в Україні проживало 19 тис. громадян, народжених у Латвії; чисельність власне латвійців складала 5079 чол., латвійську назвали рідною із них 957 чол. (18,8%), українську – 17,2%, російську – 62,8%.

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ СПАДЩИНИ

До Списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО в Латвії протягом 1997–2005 рр. було віднесено: історичний центр Риги та два пункти геодезичної дуги Струве (пункти «Сесту-Калнс» та «Якобстад»).

До шедеврів нематеріального культурного спадку людства ЮНЕСКО в Латвії віднесено: Свято пісні і танцю та культурний простір суйтів.

До об'єктів світової документальної спадщини «Пам'ять світу» ЮНЕСКО включила: «Dainu skapis» – кімнату народних пісень, де зберігаються тексти 218 тис. пісень, зібра-

них у XIX ст. К. Баронсом; документи, що відображають акцію «Балтійський шлях» – живий 600-кілометровий ланцюг з людей, який 23.08.1989 р. з'єднав Вільнюс, Ригу і Таллінн.

Іншими видатними пам'ятками Латвії є археологічний комплекс Гробіня з пам'ятками епохи вікінгів VII–XIII ст.; старе місто Кулдіґа та долина річки Вента із найдовшим у Європі

природним водоспадом; Рундальський палац (XVIII ст.); Аглонська базиліка (XVIII ст.); Даугавпільська фортеця (XIX ст.); національний парк Гауя; Венденський замок (XV–XVIII ст.) та собор Святого Іоанна (XIII ст.) у м. Цесіс; кафедральний собор Святої Трійці (1742) у м. Лієпая із найбільшим у світі механічним органом (до 1979 р.).

Електронні джерела:

Сайт Президента Латвійської Республіки: <http://www.president.lv>

Сайт Сейму Латвійської Республіки: <http://www.saeima.lv>

Сайт уряду Латвійської Республіки: <http://www.mk.gov.lv>

Сайт Центрального статистичного бюро Латвії: <http://www.csb.gov.lv>

Сайт Конгресу українців Латвії: <http://www.ukrkongress.lv/ua>

Посольство України в Латвійській Республіці: 1010, м. Рига, бул. Калпака, 3; <http://latvia.mfa.gov.ua>

Посольство Латвійської Республіки в Україні: 01901, Київ, вул. Івана Мазепи, 6Б; <http://www.mfa.gov.lv/ua>

Література:

Plakans A. The Latvians: A Short History. – Stanford, 1995. – 262 p.

История Латвийской ССР. – Рига, 1952. – Т. 1. – 661 с.; 1954. – Т. 2. – 547 с.; 1958. – Т. 3. – 798 с.

Latvija 19. gadsimtā: Vēstures apceres [Latvia in the 19th Century: Essays on History]. – Rīga, 2000. – 575 lpp.

20. gadsimta Latvijas vēsture. I: Latvija no gadsimta sākuma līdz neatkarības pasludināšanai. 1900–1918 [The 20th Century History of Latvia. I: Latvia from Beginning of the Century to the Proclamation of Independence]. – Rīga, 2000. – 869 lpp.

20. gadsimta Latvijas vēsture. II: Neatkarīga valsts. 1918–1940 [The 20th century history of Latvia. II. The Independent State. 1918–1940]. – Rīga, 2003. – 1022 lpp.

История Латвии. XX век. – Рига, 2005. – 475 с.

Ноллендорфс В. Латвия под властью Советского Союза и национал-социалистической Германии. 1940–1991. – Рига, 2010. – 140 с.

Воробьева Л. М. История Латвии от Российской империи к СССР. – М., 2009. – Кн. 1. – 231 с.; 2010. – Кн. 2. – 282 с.

Україна – Латвія: історія, культура, економіка: [зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (18–21 листопада 2007 р., Рига)]. – К., 2007. – 114 с.

Українці Латвії (люди згадують, документи свідчать) / ред. *Е. Давиденко*. – Рига, 2006. – 259 с.

Українській діаспорі Латвії 100 років: зб. наук. доп.: 1911–2012. – Рига, 2012. – 232 с.

Єкабсонс Е. Українці в Латвії (кінець XIX ст. – 1945 р.) // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – Історія. – Вип. 2 (125). – 2015. – С. 17–26.

Я. О. Черногор